

Сезона 2016/2017

Петак, 9. децембар 2016. године
Задужбина Илије М. Коларца у 20 часова

За авантуристе

Диригент: **Михаил Јуровски**
Солиста: **Борис Брезовац**, виола

Програм:

Х. Берлиоз: *Харолд у Италији, Симфонија у четири става са облигатном виолом* оп. 16

Харолд у планинама. Сцене меланхолије, среће и радости
Процесија ходочасника који певају вечерњу химну
Серенада брђанина из Абруџија његовој драгој
Оргија разбојника, финале

Трајање: око 45 минута

Р. Штраус: *Из Италије, тонска поема* оп. 16

На селу - Andante
У рушевинама Рима – Allegro con brio
На плажи у Соренту – Andantino
Наполитански народни живот – Allegro molto

Трајање: око 45 минута

Концертмајстор: **Тијана Милошевић**

Многи уметници 19. века били су очарани Италијом, лепотом њених пејзажа и архитектуре, богатом историјом и вибрантном уметничком и музичком традицијом. Међу њима су Јохан Волфганг фон Гете, Феликс Менделсон, Хектор Берлиоз, Рихард Штраус и многи други.

Симфонија *Харолд у Италији* **Хектора Берлиоза** (1803–1869) првобитно је била замишљена као концерт за виолу и оркестар, поручена од стране славног италијанског виртуоза Никола Паганинија. Наиме, Паганини је желео да, свирајући овај концерт, прикаже могућности своје нове, Страдиваријусове виоле. Како није био довољно стрпљив у ишчекивању завршеног Берлиозовог дела, композитор му показује први став. Паганинију се, међутим, није свидео недостатак виртуозности у деоници виоле, те одустаје од своје замисли.

Берлиоз потом одлучује да уместо концерта напише четвороставачну симфонију са истакнутом улогом виоле. Како је и сам истакао, желео је да напише серију оркестарских сцена, у којима би виола била мање или више активни учесник, задржавајући притом свој првобитни карактер. *Смештајући ову замисао у поетске успомене које сам сакупио током лутања по планинама Аbruција, желео сам да виолу представим као меланхоличног сањара налик Бајроновом Чајлду Харолду*, рекао је Берлиоз.

Тако, 1834. године, настаје *Харолд у Италији*, друга по реду од укупно четири Берлиозове симфоније. Дело насловом реферира на чувену поему енглеског песника и лорда, Џорџа Гордона Бајрона, под називом *Ходочашће Чајлда Харолда*, а инспирисано је композиторским личним искуствима са путовања кроз Италију.

Премијерно извођење Берлиозове симфоније одиграло се 23. новембра 1834. године на париском Конзерваторијуму под вођством диригента Нарсиса Жирара. Солистичка деоница била је поверена Кретјену Урану. Паганини своју несуђену поруџбину није чуо све до децембра 1838. године, када је, изненађен и одушевљен, извео Берлиоза на сцену, клекнуо на колена и пољубио му руку, док је публика френетично узвикивала, а и сами музичари аплаудирали.

Берлиоз неке од главних одлика ове композиције, као што су програмност, *idée fixe* и аутобиографски елементи, остварује и у својој првој, *Фантастичној симфонији*, међутим, овде су ти елементи искоришћени на другачији начин. Први став представља меланхоличну мисаону оазу са упливима страствене среће, и, као такав, он не сугерише неки специфични програмски садржај. Овај став поставља атмосферу дела и доноси Харолдову тему у виоли, која постаје својеврсни мото читавог дела и бива суперпонирана другим оркестарским гласовима, контрастирајући им у карактеру и темпу. Та тема је осмотактна, симетрична и заокружена, наглашеног лирског карактера, што је чини препознатљивом кроз читаво Берлиозово музичко путовање. Други став доноси сцену инспирисану италијанским сељацима који певају литаније враћајући се кући после напорног радног дана. Харолд је задивљен и дирнут песмом, али не и преобраћен духовним

вредностима ходочасника. У трећем ставу наставља се представљање Харолдовога виђења света, овога пута инспирисаног путовањима ван Рима. То је место где Харолд, односно, музички материјал поверен виоли, показује најснажнију тенденцију да се уклопи у свет који га окружује. Четврти став није представа неког одређеног путовања или сцене, већ место где Берлиоз, кроз одражавање стања ума и духа једног романтичарског јунака, прави подлогу за уодношавање тема свих претходних ставова.

Тонску поему *Из Италије* **Рихард Штраус** (1864–1949) је написао 1886. године, када је имао 24 године. На наговор Јоханеса Брамса, Штраус је током пролећа и лета исте године путовао по Италији и посетио Фиренцу, Рим, Болоњу, Напуљ, Соренто, Салерно и Капри. Млади композитор био је, као никада до тада, одушевљен лепотом природе и снагом инспирације коју је добио у рушевинама античког Рима. Прве замисли о делу *Из Италије* Штраус је скицирао још током обиласка Италије, укључујући и посебне тоналитете које је доделио одређеним местима и градовима које је посетио. Процес компоновања је ипак започео по повратку у Немачку.

Композиција *Из Италије* завршена је у 12. септембра 1886. године, а премијерно је изведена 2. марта 1887. године у Штраусовом родном граду, Минхену. Дириговао је сâм композитор, а дело је посвећено његовом ментору, Хансу Фон Билову. Према сећању Штрауса и његове сестре Јохане, прва три става испраћена су аплаузом, док је последњи изазвао опречне реакције и звиждуке. Знајући да је написао дело које може да изазове такве реакције публике, Штраус је у писму пријатељу после премијере признао да сматра да нико никада није постао велики уметник а да хилгаде људи за њега нису сматрале да је луд.

Три године након премијере, Штраус је објавио кратак преглед програмског предлошка свог дела. Први став представља композиторова осећања изазвана погледом на осунчану Кампању. У другом је Штраус био инспирисан фантастичним сликама славног Рима који је сад у рушевинама, које је посматрао с осећањима меланхолије и туге. Затим, према речима композитора, трећи став представља тонско сликање *нежне музике природе*, коју унутрашње ухо чује у шуштању ветра кроз лишће, у птичијем поју и у удаљеном жамору мора где усамљена песма дотиче обалу. Та усамљена песма природе, сматра Штраус, представља супротност ономе што слушалац доживи. Главна музичка тема у последњем, четвртом ставу јесте мелодија познате песме *Фуникули, Фуникула* за коју је Штраус мислио да потиче из народа. Међутим, касније се испоставило да је популарну песму написао италијански композитор Луиђи Денца. Симфонија се завршава *лудом оркестарском фантазијом*, која стреми представљању ужурбаног Напуља у *комичној збрци мелодија*.

Бојана Радовановић*

*У сезони 2016-17, Београдска филхармонија пружа прилику одабраним младим музиколозима да писањем програмских коментара обогате своју стручну праксу.